

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดความรู้และนวัตกรรมด้านการเกษตรและการอนุรักษ์นิเวศป่าต้นน้ำโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภูมิสังคมชุมชนกะเหรี่ยง ในการพัฒนารายได้และความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนภายใต้ระบบการใช้ทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งต้นน้ำอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านขุนตื้นน้อย ตำบลแม่ตื่น อำเภอมวก้อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่มีการปลูกข้าวเป็นหลักและมีอาชีพที่จำกัด ส่งผลให้เกิดการลักลอบปลูกฝิ่น แนวทางการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีพื้นที่นำร่อง จำนวน 4 หย่อมบ้าน ได้แก่ หย่อมบ้านขุนตื้นน้อย หย่อมบ้านปิพอ หย่อมบ้านเลอะกรา และหย่อมบ้านบราโกร มีการศึกษาวิจัยและผลการวิจัย ดังนี้

จากการทดสอบเทคโนโลยีการเพาะปลูกพืชทางเลือก (พืชท้องถิ่นและพืชทางเลือกใหม่) ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร พบพืชทางเลือกที่เหมาะสมกับลักษณะภูมินิเวศในพื้นที่ศึกษา 3 ลักษณะ คือ (1) พื้นที่สูง 800-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล ได้แก่ พืชท้องถิ่น (ผักกาดตอย หอมชู ผักชีหูด) และไม้ผล (พลับ อาโวคาโด มะม่วง) (2) พื้นที่สูง มากกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล ได้แก่ พืชท้องถิ่น (ผักกาดตอย หอมชู ผักชีหูด) ไม้ผล (พลับ อาโวคาโด) และวานิลลา (3) พื้นที่นาบนพื้นที่สูง พบพืชผักหลังนาที่เหมาะสมกับพื้นที่ ถั่วลันเตา ถั่วหวาน ผักกาดกวางตุ้งดอก ผักกาดกวางตุ้งต้น ผักชี และพืชไร่ (ถั่วแดงหลวง) การศึกษาการอนุรักษ์ พื้นฟู และใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรและพืชท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถรวบรวมพืชสมุนไพรได้จำนวน 13 ชนิด ได้แก่ มะขามป้อม นางแลว โตไม่รู้ล้ม ยาสูบ รางจืด สาคุมอญ ผักหนอก ยอดดิน มะขามแปะ สนุ่น เอื้องหมายนา ผักคราด ขนาดหลวง รวมทั้งทดสอบการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ ชิโจปี (ยาแก้ไอ) ยอดดิน ผักแปมป่า มะขามป้อม และสนุ่น นอกจากนี้ยังศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนของชุมชนบนพื้นที่สูง พบว่า ชุมชนกะเหรี่ยงจะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ โดยเฉพาะลำห้วย ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวนาและข้าวไร่หมุนเวียน การคัดเลือกพื้นที่ทำกินถ้าหากเป็นพื้นที่ราบในหุบเขาจะเลือกทำนา แต่หากเป็นพื้นที่ไหล่เขาจะดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวไร่หมุนเวียน ประมาณ 6-8 ปี เพื่อให้ดินได้ฟื้นความอุดมสมบูรณ์ด้วยวิถีแห่งธรรมชาติ แล้วกลับมาใช้พื้นที่เดิม นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชผักหลากหลายชนิดในแปลงข้าวนา

คำสำคัญ: วิจัยเชิงพื้นที่ เศรษฐกิจครัวเรือน ระบบนิเวศ ขุนตื้นน้อย

Abstract

This research program aims to knowledge and agriculture innovation development and ecosystem conservation with the participation of society, communities, Karen. In development, income and food security of the household under a system using land resources, Forests and biodiversity in Kun Tuen Noi communities in Mae Tuen Sub-district, Omkoi District, Chiang Mai, who has rice farming is the main occupation and limited choices of crop. This research program is Participatory Action Research (PAR) in pilot areas, Kun Tuen Noi, Pi Por, Ler Gar and Bra Gro.

The results were alternative crops appropriate 3 areas: (1) the highlands at 800-1,100 meters: the local plants and fruits (Persimmon, Avocado, Mango), (2) the highlands more than 1,000 meters: the local plants, fruits (Persimmon, Avocado) and vanilla (3) the farmland: peas, sweet peas, Coriander, White Radish and Red Kidney Bean. Thirteen herb plants were collect and five herb plants were tested. For sustainable land utilization: Karen community to settle in the area near water sources, has rice farming is the main occupation by in-season rice field and rotational framing system. and vegetation various were rice field.

Keywords: area-based research, household economy, ecosystem, Kun Tuen Noi

